

BARBARA KOVAČEVIĆ

Slijepi putnici na pasjim vrućinama

Ovo ćemo ljeta zasigurno pamtiti po dvjema stvarima: izbjeglicama i velikim vrućinama. Valovi izbjeglica nahrupili su glavom bez obzira u zemlje Europske unije kao u obećanu zemlju ne samo u potrazi za novim i boljim životom, nego spašavajući živu glavu na ramenu, bježeći pred ratom u matičnim zemljama. Izbjeglice dolaze u sve većim skupinama, a europske se zemlje, koje i same grcaju u ovim kriznim vremenima, iz petnih žila trude da im, uza sve neizbježne prepirke javnoga mnijenja za takvu odluku i protiv nje, osiguraju izbjegličke kampove kao privremeno rješenje njihove teške životne situacije. Takvu situaciju još više otežavaju nesnosne vrućine. Međutim, u novinskim se člancima izvještava i o pojedinačnim slučajevima, često s tragičnim ishodom, u kojima izbjeglice kao *slijepa putnike* pronalaze u zrakoplovima, u prostoru za kotače ili u prostoru za prtljagu. Pritom je frazem *slijepi putnik* dobio jednu potpuno novu pozadinsku sliku (isprva je ona bila povezana uz ilegalno putovanje brodom) iako se i dalje odnosi na putnika bez vozne karte, tj. putnika koji je skriven u kojemu prijevoznom sredstvu i želi ilegalno (tajno) kamo otputovati. Nameće se pitanje zašto putnika bez vozne karte nazivamo baš *slijepim putnikom*? Nemogućnost utvrđivanja jasne i jednoznačne motivacije upućuje nas na zaključak da je frazem veoma star, pa je izgubio vezu s motivacijskom osnovom ili da je utemeljen na jezičnome posredovanju. Tragajući za etimologijom ovoga frazema nailazimo na dva moguća tumačenja. Prvo tumačenje polazi od pretpostavke da su se slijepa osobe prevozile, tj. putovale besplatno, a drugo je tumačenje zasnovano na objašnjenju da su ilegalni putnici koji su se skrivali u mračnim i skućenim dijelovima prijevoznoga sredstva

(obično broda) pri izlasku na svjetlo dana bili zaslijepljeni svjetlošću. Iako su proširena, ta tumačenja nemaju vjerodostojnu pisanu potvrdu. Međutim, ako pogledamo kako se u europskim jezicima naziva takav ilegalni putnik, vidimo da samo u njemačkome jeziku imamo odgovarajuću istoznačnicu na formalnome i značenjskome planu – *blinder Passagier* – iz čega neki jezikoslovci zaključuju da postoji mogućnost jezičnoga posuđivanja. Rječnici njemačkoga jezika navode da pridjev *blind* osim osnovnoga značenja

‘onaj koji ne vidi; slijep’ ima i značenja ‘zaklonjen; nevidljiv; prikriiven’, koja su utjecala na formiranje navedenoga njemačkoga frazema (Šipka, M. *Zašto se kaže?.* 2009.). U engleskome je jeziku *slijepi putnik stowaway* (‘tajno utovaren; sklonjen; onaj koji se provlači’), u francuskome *voyageur en contrabande* (‘krijumčareni putnik’), u talijanskome *passaggero clandestino* (‘tajni putnik’), u češkome *černý pasažér* (‘putnik koji putuje na crno’). Posebno je zanimljiv ruski frazem iz istoga značenjskoga

polja *ездить (ехать) заўцем* (dosl. ‘putovati kao zec’; ‘putovati javnim prijevozom bez putne karte’), u kojemu je prema jednome tumačenju iskorištena pozadinska slika uplašenoga putnika koji se kao zec trese od straha tijekom vožnje bez putne karte, dok prema drugome tumačenju putnik brzinom zeca bježi od kontrolora (Barčot, B. *Frazemi i poslovice s komponentom ‘zec’ u jezičnoj slici Hrvata, Nijemaca i Rusa.* 2013.).

Drugi je frazem koji se često čuje u ovim vrućim i sparnim ljetnim danima, kad se živa u termometru kreće prema nesnosnih 40 °C, kad nema daška vjetera i traga oblaka na nebu, frazem *pasja vrućina*. Iako se obično misli da je frazem motiviran suosjećanjem s najboljim čovjekovim prijateljem kao životinjskom vrstom koja teško podnosi žegu i vrućinu, tomu nije tako. Frazem *pasja vrućina* vuče podrijetlo još iz antičkih vremena i povezan je s pojavom Sirijusa – najsajnije zvijezde na noćnome nebu koja se u današnje doba u našim krajevima može vidjeti nisko nad horizontom krajem jeseni i zimi. Međutim, Sirijus je kao najsajnjija zvijezda u zviježđu Velikoga psa (lat. *Canis maior*) prema nama relevantnim antičkim izvorima (ali i nekim ranijim egipatskim izvorima) bio vidljiv tijekom ljeta, preciznije rečeno, krajem srpnja i u prvoj polovici kolovoza (Ladan, T. *Etymologicon.* 2006.). Stari su Rimljani kao i stari Grci zvijezdu Sirijus zvali još i Pasjom zvijezdom (lat. *Stella canicola*). Prema drevnome vjerovanju zvijezda Sirijus (grč. *Σείριος* ‘sajna; žarka, goruća’) donosila je nesreću, velike suše, uništavanje ljetine, a posljedično i širenje epidemije bjesnoće. Stoga su joj prinostili žrtve – pse, ovce i vino, a dani tih obrednih svečanosti nazvani su Danima Psa. Odatle je nastao izraz *pasji dani* (lat. *dies caniculares*), koji danas postoji i u drugim europskim jezicima, npr. eng. *dog days*, njem. *die Hundstage*, tal. *canicola*, a u hrvatskome je jeziku prema vrućinama koje su karakteristične za razdoblje od kraja srpnja do polovice kolovoza nastao i izraz *pasje vrućine*. Kako je to klimatološki i u našim krajevima najtoplije razdoblje u godini, čemu svjedoči i ovo ljeto, ne preostaje nam ništa drugo nego da se na godišnjemu odmoru oboružamo strpljenjem i tekućim osvježanjem, a *pasje vrućine* prebrodimo debelom hladovinom uz šum valova na jadranskoj (ili kojoj drugoj) obali.